

اللطائف الخفية

في

أحكام الأضحية

أحكام قرباني

تأليف:

أبو بكر آخوند(انادردى) آنائي

اللطائف الخفية في أحكام الأضحية

تأليف : ابوبكر آخوند (انادردى) آنائى

ناشر : انتشارات مكتبة البشري

تيراز : ٢٠٠٠ نسخه

تعداد صفحات : ٨٠ ص

قطع : رقعي

صفحه آرایی : حمدالله تنگلی

نوبت چاپ : اول ١٣٩٧

قيمت : ٧٠٠٠ تومان

شابک : ٩٧٨-٦٢٢-٩٩٤٨٤-٣-٩

حق چاپ و نشر محفوظ و مخصوص ناشر می باشد

تلفن مرکز پخش: ٥٢٥٢٥٢٣٨ - ٥٢٥٢٤٤٧١ - ٥١ - ٠٥١

۷.....	مقدمه
۸.....	فضائل قربانی
۱۰.....	مستحب آن است که حیوان انتخاب شده برای قربانی
۱۱.....	اعمال مستحب در روز قربانی و عید
۱۲.....	شرایط وجوب قربانی
۲۰.....	اگر در یک شهر در دو مکان نماز خوانده می شود
۲۲.....	اگر امام نماز را بدون وضو خوانده باشد
۲۲.....	اگر بعد از ظهر معلوم شود که امروز روز دهم است
۲۳.....	اگر عید دیروز بوده باشد
۲۳.....	اگر روز اول قربانی مشکوک باشد حکم چیست؟
۲۴.....	آیا در شب دهم ذی الحجه قربانی جائز است؟
۲۴.....	کدام حیوان را می توان قربانی کرد؟
۲۵.....	آیا حیوان وحشی را می توان قربانی کرد؟
۲۵.....	سن حیواناتی که می توان قربانی کرد
۲۶.....	یک رأس حیوان را از چند نفر قربانی کردن صحیح است؟
۲۷.....	اگر ۷ نفر در یک شتر و یا گاو شریک شوند و یکی از آنها قبل از ذبح همیرد و ورثه آن شخص فوت کرده به ذبح سهم آن شخص از طرف او رضایت دهنده حکم چیست؟
۲۸.....	آیا بعد از خرید می توان ۶ نفر دیگر را در یک گاو و یا شتر شریک گردانید؟
۲۹.....	بعضی از مسائل شراکت در شتر و گاو
۳۰.....	آیا مساوی بودن سهام لازم است؟
۳۱.....	حکم سهم شدن از قربانی به اندازه پول پرداختی

- آیا یک رأس گاو و یا شتر را دو نفر بطور مساوی می توانند قربانی نمایند؟.....
۳۲.....
- گوشت قربانی مشترک را چگونه تقسیم نماییم؟.....
۳۳.....
- چرا تقسیم تقریبی شتر و یا گاو بین شرکاء جائز نیست؟.....
۳۴.....
- اگر شرکاء راضی بوده و یکدیگر را حلال نمایند آیا تقسیم تقریبی جائز است؟.....
۳۴.....
- اگر شخصی شتری را جهت خودش و همسرش و فرزندان کبیرش خریداری نموده و
قربانی نماید و گوشتنش را تقسیم ننمایند.....
۳۵.....
- ذبح و قربانی کدام حیوانات افضل است؟.....
۳۵.....
- آیا مرغ و یا خروس را می توان بجای گوسفند قربانی کرد؟.....
۳۷.....
- بعض از آفات و عیوبی که مانع جواز و صحت قربانی نمی شود.....
۳۷.....
- حیواناتی که قربانی کردن آنها جائز نیست
۴۰.....
- اعمال هنگام ذبح.....
۴۳.....
- اگر قصاب عمدتاً تسمیه را ترک کند
۴۵.....
- اگر قصاب و ذایح مجوسی و یا یهودی و یا نصرانی باشد حکم چیست؟.....
۴۶.....
- اگر قصاب قربانی را از طرف خودش ذبح کند
۴۷.....
- اگر غاصبی بعد از غصب، آن حیوان را از طرف مالک ذبح نماید.....
۴۷.....
- اگر وکیلی جهت خرید قربانی شخص دیگری را وکیل گرداند.....
۴۸.....
- شخصی قربانی شخص دیگر را از طرف خودش ذبح نماید.....
۴۸.....
- کمک کننده به قصاب نیز تسمیه را بگوید.....
۴۹.....
- اگر فقیری در روز اول ایام قربانی ذبح نماید سپس در آخر ایام قربانی غنی شود
حکم چیست؟.....
۴۹.....
- حکم شخصی که با اینکه غنی است در روزهای قربانی ذبح نمی کند سپس بعد از
گذشت ایام النحر فقیر میشود.....
۵۰.....
- اگر شخص غنی قبل از اینکه ذبح نماید در ایام النحر فوت نماید حکممش چیست؟
۵۱.....

اگر اموال شخصی قبل از پایان یافتن ایام النحر از بین برود.....	۵۲
آیا عیب در حق غنی و فقیر فرق می کند.....	۵۲
اگر حیوانی وحشی شده و فرار کند چکار باید کرد؟.....	۵۳
اگر قربانی قبل از ذبح بمیرد.....	۵۳
اگر قربانی گم شود و یا به سرقت رود.....	۵۴
چه نوع قربانی بر فقیر واجب و بر غنی واجب نیست	۵۵
آیا بر مرد قربانی کردن از طرف زن و فرزندان واجب است؟.....	۵۶
آیا از مال صبی قربانی کردن واجب است؟.....	۵۷
آیا برای پدر واجب است که از مال خودش و از طرف فرزندش قربانی نماید؟....	۵۹
ذبح و قربانی از طرف بستگان.....	۶۰
یکی از شرائط صحت قربانی اذن صاحب آن است.....	۶۱
آیا هنگام ذبح حیوان خریداری شده برای قربانی نیت لازم است؟.....	۶۲
اگر از حیوان جنین خارج شود.....	۶۳
آیا صدقه دادن قیمت و یا خود گوسفند زنده در حکم قربانی میشود؟.....	۶۳
اگر حیوان خریداری شده برای قربانی معیوب شود.....	۶۴
اگر بعد از خواباندن گوسفند روی زمین جهت قربانی، کارد از دستش افتاده و چشم قربانی را معیوب گرداند.....	۶۵
متفرقات.....	۶۶
حکم شخص غنی که گوسفندی را خریده باشد اما قبل از پایان ایام النحر فقیر شود.....	۶۷
حکم قربانی غصی.....	۶۷
قربانی با حیوانات زیر بعد از ضمانت قیمت آن به صاحبش جائز است (یعنی قربانی با حیوانات دزدی، غصب شده، و یا با معامله فاسد خریداری شده)	۶۸

قربانی با حیوانات زیر جائز نیست (یعنی قربانی با حیوانات امانتی، عاریتی، رهنی و وکالتی).....	۶۹
حکم حیوانی که بعد از ذبح، شخصی دیگر مدعی آن شود.....	۶۹
اشتباه ۳ نفر در شناختن گوسفندها یشان.....	۷۰
اگر ۲ نفر مدعی یک راس گوسفند شوند.....	۷۰
اگر یک گوسفند از گوسفندان ۴ نفر بمیرد.....	۷۱
حکم دو نفری که اشتباهًا قربانی یکدیگر را ذبح نمایند.....	۷۱
حکم شیر و پوست حیوان تهیه شده برای قربانی.....	۷۲
آیا اجرت قصاب را می‌توان از خود قربانی داد؟.....	۷۳
حکم گوشت قربانی.....	۷۳
حکم پوست قربانی.....	۷۴
حکم فروش پوست قربانی.....	۷۵
منابع و مأخذ.....	۷۶

مقدمه

قربانی نمودن سنت حضرت ابراهیم علیه السلام می باشد چون که پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم در حدیثی فرموده اند: «صَحُّوا فَأَنَّهَا سَنَةُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ»: یعنی قربانی نمائید چون که قربانی نمودن سنت پدرتان حضرت ابراهیم علیه الصلاه و السلام می باشد. اسلام نیز به هر کس که شرائطش را دارا باشد حکم وجوب قربانی نمودن داده است. پس دانستن احکام قربانی لازم است اما چون ذبح قربانی تنها یکبار در سال اتفاق می افتد و بدین علت احکام آن مانند احکام نماز و سایر احکامی که هر روز اتفاق می افتد تکرار نمی شود رو به فراموشی رفته و کتابی که احکام قربانی را جمع نموده و به زبان فارسی نوشته شده باشد خیلی کم می باشد بنده به این فکر افتادم که احکام قربانی را از کتب معتبر حنفی جمع آوری نموده و در اختیار عموم مسلمانان خصوصا علمای کرام قرار دهم تا در هنگام لزوم مرجعی باشد جهت حل مشکل و مسائل اتفاق افتاده در مورد احکام قربانی و برای بنده نیز ذخیره ئی باشد در روز قیامت، پس با استعانت از خداوند متعال نوشتمن این کتاب آغاز نمودم.

ابوبکر آخوند آنایی (انادردی)

فارغ التحصیل از حوزه علمیه عرفانی عرفان آباد
(استاد محقق الحاج عبدالرحمن آخوند تنگلی)

فضائل قربانی

پیامبر اکرم صلی اللہ علیہ وسلم در حدیثی می فرماید: «الا إِنَّ الْأَصْحَى
هی تَسْجُبِ صَاحِبِهَا مِنْ شَرِ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ»^۱

ترجمہ: آگاہ باشید بدرستیکہ قربانی صاحب خود را از شر دنیا و آخرت نجات می دهد.

حضرت علی رضی اللہ عنہ می فرمایند: «إِذَا ضَرَبَ الْعَبْدُ قُرْبَانَهُ بِالْأَرْضِ
فَدَبَّحَهُ كَانَ أَوَّلَ قَطْرَةً مِنْ دَمِهِ كَفَّارَةً لِذَنْبِهِ وَ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ حَسَنَةٌ»^۲

یعنی: هر کس هنگامی که قربانی خود را بروی زمین خوابانده و ذبح نماید (یا از طرف او ذبح نمایند) اولین قطره خون ریخته شده آن قربانی کفاره گناهان صاحب قربانی خواهد شد و در برابر هر تار پشم آن قربانی برای او حسنہ (پاداش) داده می شود.

از حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما روایت شده است: قال رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم «مَنْ وَجَدَ سَعْةً فَلَمْ يَضَعْ فَلَا يَقْرِبَنَّ مُصَلَّاتِنَا» رواه احمد و

۱- نزہۃ المجالس ج ۱ ص ۲۶۸

۲- نزہۃ المجالس ج ۱ ص ۲۶۸

ابن ماجه.^۱ یعنی: هر کسی به دارایی دست یافته (یعنی وجوب ذبح قربانی برای او اثبات شود) و قربانی ننماید به محل خواندن نماز ما نزدیک نشود.

توضیح: مقصود از این حديث این نیست که صحت نماز عید موقوف به ذبح قربانی باشد بلکه هر شخص با دارا بودن شرائط قربانی، بر وظیفه شرعی خود بر ذبح قربانی عمل ننماید طرد او از مجالس اخیار و جمع مسلمین نوعی عقوبت و سرزنش برای آن شخص محسوب می شود و همچنین آن شخص با آن کار حسادت گونه و تمرد از ادای وظیفه شرعی، لیاقت حضور در مصلای عید را ندارد. (حاشیه سندي على ابن ماجه)

از حضرت زيد بن الارقم روایت شده است: «قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذِهِ الأَصَاحِحِيْ؟ قَالَ: شَتَّةٌ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالُوا: فَمَا كَثُرَ فِيهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: بِكُلِّ شَعْرَةٍ حَسَنَةٌ قَالُوا: وَالصَّوْفُ؟ قَالَ: بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنَ الصَّوْفِ حَسَنَةٌ» رواه ابن ماجه.^۲

یعنی: به حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم گفتند: یا رسول الله این قربانی ها چیست؟ فرمود: سنت پدرتان ابراهیم علیه السلام است. گفتند: برای ما از آن چه می رسد؟ فرمود: برابر هر تار موئی حسن و ثواب می رسد. گفتند: در برابر پشم؟ فرمود: برابر هر تار موئی از پشم حسن می رسد.

۱- البحر العميق ج ۱ ص ۲۳۳

۲- البحر العميق ج ۱ / ص ۲۳۲

مستحب آن است که حیوان انتخاب شده برای قربانی

چاق ترین و زیباترین و بزرگترین حیوان باشد چون حیوان قربانی شده مرکب آخرت است پیامبر اکرم صلی الله علیه و سلم فرمودند: «عَظِّمُوا صَحَايَاكُمْ فَإِنَّهَا عَلَى الصِّرَاطِ مَطَّا يَاكُمْ»^۱

يعنى: قربانی خود را بزرگ گردانید (يعنى حیوان بزرگ ذبح نمائید) چون حیوان ذبح شده مرکب های شما جهت عبور از پل صراط می باشند. بنابراین هر وقتی که مرکب بزرگتر و چاق تر باشد جهت عبور از پل صراط قدرت بیشتری خواهد داشت.

قال عليه الصلاة والسلام: «خَيَارُ أَمْتَى يَصْحُونَ وَ شَرَارُ أَمْتَى لَا يَصْحُونَ»^۲
يعنى: خوبان امتم قربانی می کند اما شرهای امتم قربانی نمی کند.

قال عليه الصلاة والسلام: «أَلَا إِنَّ الْأَصْحَيَةَ مِنَ الْأَعْمَالِ الْمُنْجِيَةَ، ثُنُجِيَ صَاحِبِها مِنْ شَرِ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ»^۳

يعنى: آگاه باشد که اضحیة و قربانی از کارهای نجات دهنده است، قربانی صاحب خود را از شر دنیا و آخرت نجات می دهد.

۱- بدائع الصنائع ج ۵ ص ۱۱۹

۲- درة الناصحين ص ۲۹۱

۳- درة الناصحين ص ۲۹۱

و نیز از حضرت علی روایت شده است: هر کس جهت خرید قربانی از خانه خود خارج شود در برابر هر قدمی که بر می دارد ده حسنہ نوشته شده و ده گناه از او پاک شده و ده درجه به درجات او افزوده می شود، هر گاه جهت خرید قربانی سخن بگوید، سخشن تسبیح محسوب شده و هر گاه قیمت قربانی را پرداخت نماید در برابر هر درهم هفت صد حسنہ نوشته خواهد شد، هر گاه جهت ذبح، آن حیوان را بر روی زمین بخواباند هر مخلوقی که در آن مکان تا هفت طبقه زمین قرار دارد برایش استغفار طلب خواهد نمود، و هر گاه خون قربانی را بریزد (یعنی ذبح نماید) خداوند در برابر هر قطره خون قربانی ده فرشته خلق نموده و آنان تا قیام قیامت برایش طلب مغفرت خواهند نمود و هر گاه گوشت قربانی را تقسیم نماید در برابر هر لقمه اش مثل آزاد کردن بنده ایی از فرزندان حضرت اسماعیل عليه السلام ثواب نوشته خواهد شد.^۱

اعمال مستحب در روز قربانی و عید

مستحب است که در روز عید قربانی غسل نموده و عطر بزند.^۲ و تا خواندن نماز عید، خوردن را به تأخیر اندازد چون روایت شده است که

۱ - درة الناصحين ص ۲۹۰

۲ - هدایه ج ۱ ص ۱۵۶

پیامبر اکرم صلی اللہ علیہ وسلم در روز قربانی تا برگشتن از نماز عید خوردن را به تأخیر می‌انداخت سپس از قربانی خود می‌خورد. و در این مسئله اشاره است به این که این امساك و نخوردن روزه نیست و به این خاطر نیت شرط نیست و این تأخیر خوردن تا پایان نماز در حق مصری و جائی است که نماز عید خوانده می‌شود اما در مکان‌هایی که نماز خوانده نمی‌شود لازم نیست تا پایان نماز خوردن را به تأخیر اندازند.^۱

مسئله: در حکم و قول مختار خوردن قبل از نماز عید مکروه نیست.^۲

مسئله: مستحب است اولین چیزی که می‌خورند از گوشت قربانی باشد چون این ضیافت خداوند است.^۳

شرایط وجوب قربانی

۱- اسلام: برای کافر و غیر مسلمان قربانی واجب نیست.

۲- مقیم بودن: برای مسافر قربانی واجب نیست.

۱- مجمع الانهر ج ۱ / ص ۱۷۴، الهداية ج ۱ / ص ۱۵۰

۲- البحر الرائق ج ۲ / ص ۲۸۴ ، مجمع الانهر ج ۱ / ص ۱۷۴؛ هندیه ج ۱ / ص ۱۵۰

۳- هندیه ج ۱ / ص ۱۵۰

۳- یسار، ثروتمند بودن: داشتن ثروت در حد نصاب شرعی.

توضیح(۱) یسار: موسر و ثروتمند در شرع به کسی گفته می شود که ثروتی به اندازه دویست درهم (۱۴۰ مثقال نقره) و یا متساوی با آن را داشته باشد بغیر از مسکن و خادم و ۳ دست لباس و لوازم خانه و یا به عبارت دیگر ثروتمند شرعی کسی است که صدقه فطر برایش واجب است.^۱

توضیح(۲) وجود شرایط فوق الذکر جهت وجوب قربانی در کل روزهای قربانی لازم نیست، معتبر وجود این شرایط در آخرین روز و در آخرین اوقات قربانی است بدین معنی که کسی در روزهای اول و دوم قربانی مسافر بوده و در آخرین ساعت روز سوم مقیم شود و یا در روزهای اول و دوم فقیر بوده و در آخرین ساعت روز سوم غنی و ثروتمند شرعی شود برایش قربانی واجب می شود و اگر در آخرین ساعت روز سوم فقیر و یا مسافر شود قربانی بر آن شخص واجب نمی شود.^۲

مسئله: اگر شخصی ملک و زمین داشته باشد حکم چیست؟

به روایتی اگر قیمت آن ملک به حد نصاب شرعی یعنی ۱۴۰ مثقال نقره بر سد قربانی واجب می شود. و به روایتی اگر محصول و سود حاصله از آن

۱- خانیه ج ۳/ص ۳۴۴

۲- رد المحتار ج ۹/ص ۵۲۹

ملک قوت و مایحتاج یکساله باشد قربانی واجب می‌شود. و به روایتی اگر محصول و سود حاصله از آن ملک قوت و مایحتاج یک ماهه بوده و مازاد از آن به اندازه نصاب باشد قربانی واجب می‌شود.^۱

مسئله: اگر خباز (نانوا) به اندازه نصاب شرعی آرد و گندم و نمک و غیره داشته باشد قربانی واجب می‌شود.^۲

مسئله: شخصی دیون و طلب مهلت دار، دارد اما نزدش سرمایه ایی که بتواند با آن قربانی بحرد را نداشته باشد برایش قربانی واجب نمی‌شود.^۳

مسئله: شخصی از یک شخص ورشکسته اما اعتراف کننده طلب دارد اما سرمایه ایی که بتوان با آن قربانی را خرید نداشته باشد تا مادامی که به طلب خود نرسد برایش قربانی واجب نمی‌شود.^۴

مسئله: شخصی از یک شخص غیر ورشکسته و اعتراف کننده طلب دارد اما در روزهای قربانی سرمایه ایی جهت خرید قربانی نداشته باشد قرض گرفتن برایش لازم نیست اما اگر گمان غالب بر این باشد که اگر قیمت

۱- بازیه ج ۳/ ص ۲۸۶. هندیه ج ۵/ ص ۲۹۲. ردالمحتار ج ۵/ ص ۱۹۸ تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۰۶

۲- بازیه ج ۳/ ص ۲۸۷

۳- بازیه ج ۳/ ص ۲۸۷

۴- بازیه ج ۳/ ص ۲۸۷

قربانی را از شخص بدهکار بخواهد برایش می دهد خواستن قیمت قربانی از آن شخص بدهکار لازم است.^۱

مسئله: زن با مهریه معجل (بدون مهلت) برایش قربانی واجب می شود.اما با مهریه موجل(مهلت دار) اگر چه همسرش غنی و ثروتمند باشد قربانی برایش واجب نمی شود.^۲

مسئله: شخص غنی گوسفندی را جهت قربانی خریداری نماید، اگر آن گوسفند گم شود و اموالش از حد نصاب کمتر شود در روز قربانی خریدن گوسفند دیگر برایش واجب نیست.^۳

مسئله: زنی خانه ایی دارد که ارزشش به حد نصاب شرعی می رسد و همراه همسرش در آن خانه سکنی گزیده باشد اگر همسرش قادر به اسکان در خانه دیگری باشد برای زن صاحب خانه ذبح قربانی لازم و اگر همسرش قادر به اسکان زنش در خانه دیگر نباشد برای زن صاحب خانه ذبح قربانی لازم نیست.^۴

۱- هندیه ج ۵ ص ۷، بزاریه ج ۳ ص ۲۸۷

۲- بزاریه ج ۳/ص ۲۸۷

۳- هندیه ج ۵/ص ۲۹۲

۴- هندیه ج ۵/ص ۷، بزاریه ج ۳/ص ۲۸۷

مسئله: اگر شخصی مال غائی در دست شریکش داشته باشد و نزدش نیز سرمایه ایی مانند طلا و نقره و یا لوازم خانه جهت خرید قربانی داشته باشد ذبح قربانی برایش لازم می‌شود.^۱

مسئله: شخصی یک جلد قرآن دارد و قیمت آن نیز به دویست درهم می‌رسد (حد نصاب شرعی) و خودش نیز بخوبی می‌تواند از آن قرآن بخواند برایش قربانی واجب نیست حال فرقی ندارد از آن بخواند و یا بجهت تبلیغ نخواند و استفاده ننماید اما اگر بطور احسن نتواند قرائت ننماید برایش قربانی واجب می‌شود. و سایر کتب علمی و احادیث نیز در این حکم مانند قرآن است.^۲

توضیح: یعنی شرط وجوب و یا عدم وجوب قربانی بر مالک قرآن، داشتن و یا نداشتن توانائی قرائت قرآن می‌باشد حکم سایر کتاب‌های دینی و احادیث نیز همانند قرآن می‌باشد یعنی اگر شخصی عالم بوده و توانائی استفاده و مطالعه کتب را داشته باشد با داشتن کتاب برایش قربانی واجب نمی‌شود اما اگر توانائی مطالعه و استفاده را نداشته باشد اگر قیمت کتاب‌ها به حد نصاب شرعی (۱۴۰ مثقال نقره) برسد ذبح قربانی برایش واجب می‌شود.

۱- هندیه ج ۵/ ص ۳۰۷

۲- تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۰۷

مسئله: شخصی مال غائی داشته و در ایام النحر (روزهای قربانی) به آن دسترسی پیدا نکند قربانی برایش واجب نمی شود چون هنگام غیبت مال و در دسترس نبودن آن، آن شخص فقیر محسوب میشود حتی صدقه برایش حلال می شود.^۱

مسئله: اگر یک شخص غنی جهت قربانی گوسفندی را بخرد بعد آن گوسفند گم شود و نصاب آن شخص نیز ناقص شده و فقیر گردد بعد از رسیدن ایام النحر برای آن شخص لازم نیست که گوسفند دیگری بخرد چون نصاب هنگام وجوب شرط بوده و بدین علت، شرط وجوب که آن نیز غنی بودن می باشد یافت نشده است. حتی آن شخص فقیر شده در ایام النحر آن گوسفند گم شده را پیدا نماید برایش ذبح آن لازم نیست چون هنگام وجوب، معسر و فقیر می باشد.^۲

مسئله: اگر گوسفند خریداری شده جهت قربانی گم شود سپس آن شخص گوسفند دیگری خریداری نموده و ذبح نماید در حالیکه موسر و غنی است بعد از آن گوسفند گم شده پیدا شود در حالیکه آن شخص معسر و فقیر است برایش صدقه دادن چیزی لازم نیست.^۳

۱- البحر العميق ج ۳/ص ۱۷۰۷

۲- البحر العميق ج ۳/ص ۱۷۰۷

۳- البحر العميق ج ۳/ص ۱۷۰۷

۴- شرط چهارم: وقت است: اول وقت قربانی برای کسانی که در شهر و مصر (محلی که نماز عید خوانده می شود) زندگی می کنند بعد از خوانده شدن نماز عید و برای اشخاص دیگر بعد از طلوع فجر یوم النحر (۱۰ ذی الحجه) می باشد و آخر وقت قربانی: قبل از غروب روز سوم از روزهای قربانی (۱۲ ذی الحجه) می باشد.^۱

مسئله: زمان مستحب برای ذبح در حق مصری بعد از خطبه نماز عید و در حق غیر مصری بعد از طلوع خورشید می باشد.^۲

مسئله: اگر ذبح قربانی بعد از اینکه به یک طرفش سلام داد اتفاق افتد جائز است.^۳

مسئله: اگر در خلال نماز امام ذبح شود جائز نیست.^۴ (در مکان هائی که نماز عید خوانده می شود)

توضیح در مورد وقت: شرط محل ذبح قربانی می باشد نه محل سکونت مالک، اگر اهل مصر قربانی خود را به فاصله و مسافت جواز قصر نماز برای

۱- مختصر الوقایه کتاب الاضحیة

۲- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۵

۳- خانیه ج ۳/ ص ۳۴۴، هندیه ج ۵/ ص ۲۹۵

۴- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۵

مسافر به خارج از شهر برد و بعد از طلوع فجر و قبل از خوانده شدن نماز عید قربانی نمایند جائز می باشد.^۱

مسئله: اگر نماز عید در روز اول بنا به دلایلی خوانده نشود در روز دوم قبل از نماز عید ذبح قربانی جائز می باشد چون نماز عید در روز دوم قضا بوده و اداء نمی باشد.^۲

مسئله: در روز اول اگر امام نماز عید را تا به نصف روز به تأخیر اندازد و نماز را تا وقت نماز ظهر (زوال آفتاب) نخواند ذبح قربانی بدون خوانده شدن نماز عید صحیح می باشد چون با فرا رسیدن وقت نماز ظهر (زوال آفتاب) وقت ادائی نماز عید به اتمام رسیده و نماز خوانده شده در روزهای دوم و سوم همانطور که قبل ذکر شد قضا می باشد و رعایت ترتیب در اداء لازم است نه قضا.^۳

بطور کلی روزهای ذبح قربانی ۳ روز می باشد، ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ ذی الحجه که افضل ترین اوقات روز اول سپس روز دوم و سپس روز سوم می باشد و

۱- خانیه ج ۳/ ص ۳۴۵، هندیه ج ۵/ ص ۲۹۶

۲- رد المحتار ج ۹/ ص ۵۲۸

۳- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۵، رد المحتار ج ۹/ ص ۵۲۸، بدائع الصنائع ج ۵/ ص ۱۰۹

در شب و روز می توان قربانی را ذبح کرد اما در شب ذبح قربانی مکروه است.^۱

اگر در یک شهر در دو مکان نماز خوانده می شود

اگر در شهری در دو مکان نماز عید خوانده شود مثلا امام شخصی را نائب خود نماید تا در مسجد جامع با ضعیفان نماز بخواند و خودش جهت اقامه نماز عید به صحرا ببرود؛ کرخی رحمة الله عليه می گوید: هر کدام از مساجد که نماز خود را بخوانند ذبح قربانی جائز است و در اصل (كتابي) است نوشته امام محمد رحمه الله ذکر شده: اگر اهل مسجد نماز بخوانند قیاس جائز نبودن ذبح قربانی است و بنا بر استحسان جائز است.^۲

مسئله: اما در شهر و یا روستائی که باید نماز عید خوانده شود بنا به دلائلی مانند نبودن سلطان و یا غلبه اهل فتنه در آن نماز عید خوانده نشود، اهالی این مناطق در روز اول بعد از زوال خورشید (بعد از ظهر) ذبح نمایند اما در روزهای دوم و سوم قبل از زوال خورشید ذبح جائز است.^۳

۱- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۵

۲- بدائع الصنائع ج ۵/ ص ۱۰۹

۳- خانیه ج ۳/ ص ۴۳

اما در فتاوی بزاریه آمده است که بنا بر قول مختار در مناطق و بلادی که در آن فترة (سستی) بوده و امام نماز نخواند بعد از طلوع فجر قربانی نمایند.^۱

مسئله: در بدائع الصنائع آمده است: اگر در شهری فتنه واقع شده و از طرف سلطان نیز امام، جهت اقامه نماز عید تعیین نشده باشد قیاس آن است که وقت نحر و ذبح در آن شهر بعد از طلوع فجر یوم النحر است همانند روستایی که در آن نماز خوانده نمی‌شود، اما مستحسن و خوب آن است که وقت ذبح بعد از زوال خورشید در روز دهم باشد چون مکان، مکان نماز عید می‌باشد، چون اگر امام حاضر بوده باشد آنها باید نماز می‌خوانند اما به علت عارض شدن مسئله ای نماز عید خوانده نشده است پس بنابراین حکم اصل تغییر نمی‌کند یعنی اگر چنانچه امام حاضر بوده و به سبب عارض شدن اسبابی مانند مریضی و غیره نماز نخواند در این صورت ذبح قبل از زوال آفتاب صحیح نیست همچنان است در مسئله قبلی (یعنی ذبح بعد از زوال باشد).^۲

۱- بزاریه ج/۳ ص ۲۸۸

۲- بدائع الصنائع ج/۵ ص ۱۱۰

اگر امام نماز را بدون وضو خوانده باشد

مسئله: اگر ثابت شود که امام نماز را بدون وضو خوانده و این اتفاق اگر قبل از متفرق شدن مردم فهمیده شود به اتفاق روایات امام نماز عید را دوباره با مردم اقامه نماید اما در این مسئله: قربانی که قبل از اعاده نماز ذبح شود حکم‌ش چیست: روایات مختلف است.

اگر بعد از ظهر معلوم شود که امروز روز دهم است

اگر جماعتی نزد امام آمده و شهادت دهند که امروز روز دهم ذی الحجه است جائز است که قربانی خود را همان روز ذبح نموده و امام فردای آن روز نماز عید را با مردم بخواند اما اگر در اوائل روز فهمیده شود که امروز روز دهم ذی الحجه است قبل از خواندن نماز ذبح قربانی جائز نیست.

اگر عید دیروز بوده باشد

اگر امام نماز عید را بخواند و بعد از آن شخصی قربانی خود را ذبح نماید سپس آشکار شود که روز عید دیروز بوده است هم نماز جائز است و هم قربانی ذبح شده.^۱

مسئله: اگر شخصی قبل از نماز عید و در روز دهم قربانی خود را ذبح نماید سپس معلوم شود که این روز، روز دوم از ایام النحر (یعنی روز یازدهم ذی الحجه) بوده است قربانی جائز است.^۲

اگر روز اول قربانی مشکوک باشد حکم چیست؟

اگر روز اول قربانی مشکوک باشد مستحب است که ذبح قربانی به روز سوم بتأخیر نیافتد. اگر در روز اول مشکوک بوده و در روز سوم ذبح نماید مستحب است که از گوشت آن قربانی نخورد و کل قربانی را صدقه دهد چون اگر ذبح در غیر اوقات قربانی ذبح شده باشد به غیر از صدقه دادن نمی توان از عهده تکلیف خارج شود.^۳

۱- بدائع الصنائع ج ۵/ ص ۱۱۰

۲- خانیه ج ۳/ ص ۲۴۵

۳- تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۲۰، هندیه ج ۵/ ص ۲۹۵

آیا در شب دهم ذی الحجه قربانی جائز است؟

ذبح قربانی در شب دهم ذی الحجه (شب غروب آفتاب روز نهم) جائز نیست چون قربانی در آن شب، قربانی قبل از دخول وقت قربانی می‌باشد اما در شب‌های یازدهم و دوازدهم ذی الحجه ذبح جائز می‌باشد، اما ذبح در شب مکروه می‌باشد.^۱

مسئله: مستحب است که قربانی در روز ذبح شود نه در شب چون امکان رعایت احکام ذبح در روز بیشتر است.^۲

کدام حیوان را می‌توان قربانی کرد؟

حیواناتی که می‌توان قربانی کرد بدین شرح است:

۱- گوسفند و بز ۲- گاو و گاو میش ۳- شتر

و فرقی بین نر و ماده وجود ندارد.

۱- تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۱۸، خانیه ج ۳/ ص ۳۴۵

۲- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۶

آیا حیوان وحشی را می توان قربانی کرد؟

حیوانات وحشی را نمی توان بعنوان قربانی ذبح کرد، اگر حیوانی متولد شده از وحشی و اهلی باشد معتبر مادر حیوان است اگر مادر اهلی باشد ذبح جائز و اگر مادر اهلی نباشد جائز نیست.^۱

سن حیواناتی که می توان قربانی کرد

۱- گوسفند: ۶ ماهه بشرطی که عظیم الجثه بوده و اگر میان سایر گوسفندان رها شود همسان آنان بوده و کوچک تر نباشد. اما اگر هنگامی- که میان سایر گوسفندان رها شود همسان سایر گوسفندان نبوده و کوچکتر بنظر آید گوسفند حتماً یکسال را کامل کرده باشد.

۲- گاو و گاویش: ۲ سال را کامل کرده باشد.

۳- شتر: ۵ سال را کامل کرده باشد.

عمر و سال مذکور برای حیوانات فوق مانع کوچکتر از خود است نه مانع بزرگتر و عمر بیشتر.

۱- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۷

توضیح: یعنی اگر شخصی حیوان کوچکتر از حیوانات مذکور را ذبح نماید قربانیش جائز نبوده و اگر سن بزرگتر را قربانی نماید قربانیش جائز است.

توضیح: قربانی بڑه، گوساله و بچه شتر جائز نیست.^۱

یک رأس حیوان را از چند نفر قربانی کردن صحیح است؟

- ۱- گوسفند: تنها از یک نفر صحیح است.
- ۲- گاو و شتر: از یک نفر تا ۷ نفر می‌توانند یک راس گاو و یا یک شتر را قربانی نمایند بشرطی که سهم هیچ کس نباید از $1/7$ کمتر باشد اگر سهم یک نفر کمتر از $1/7$ باشد قربانی از سایر شرکاء نیز صحیح نمی‌باشد.^۲

توضیح: گاو و شتر از ۷ نفر جائز است بشرطی که همه شرکا نیت قربت داشته باشند گرچه نیت قربت متفاوت باشد مثلاً یک نفر به نیت قربانی و نفر دیگر به نیت دم (دم جریمه‌ای است که به حاجی یا عمره گذار به موجب

۱- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۷

۲- شرح الیاس ج ۴/ ص ۳۰۹

ارتکاب جنایت در حین احرام به حج و یا عمره واجب می شود) ذبح نماید،
اما اگر یکی از ۷ نفر نیت قربت نداشته باشند، مثلاً یک نفر فقط به نیت
گوشت قربانی نماید، قربانی هیچ یک از شرکاء صحیح نمی باشد.^۱

اگر ۷ نفر در یک شتر و یا گاو شریک شوند و یکی از آنها قبل از ذبح بمیرد و ورثه آن شخص فوت کرده به ذبح سهم آن شخص از طرف او رضایت دهنده حکم چیست؟

كتاب البحر العميق در اين مورد آورده است:

که در اصل(نام کتاب) ذکر شده که هر گاه ۷ نفر در یک بدن (شتر و یا گاو) شریک شوند و یکی از آنها قبل از ذبح بمیرد و ورثه آن شخص به ذبح از طرف میت رضایت دهنده استحساناً جائز است. و در قیاس جائز نیست چون هر وقتی که یکی از آنها بمیرد ذبح از او ساقط می شود و ذبح وارث از طرف میت واقع نشده و سهم او فقط لحم و گوشت می شود.

اما دلیل استحسان: مرگ تقریب از طرف میت را مانع نمی شود بدلیل اینکه صدقه دادن و ذبح کردن از طرف میت جائز است و در روایت صحیح

۱- بداع الصنائع ج ۵ / ص ۱۰۷

آمده است که رسول الله صلی الله علیه و سلم دو رأس گوسفند را قربانی نمود یکی از طرف خودش و یکی از طرف امتش.^۱

آیا بعد از خرید می توان ۶ نفر دیگر را در یک گاو و یا شتر شریک گردانید؟

اگر شخصی گاوی را جهت قربانی خریداری نموده سپس ۶ نفر دیگر را در آن شریک گرداند با کراحت جائز است چون یک گاو در حکم ۷ رأس گوسفند می باشد، اما اگر هنگام خرید قصد اشتراک در آن گاو را داشته باشد مکروه نمی باشد پس اگر شراکت را قبل از خرید انجام دهد بهتر است.

حکم مذکور در حق شخص غنی می باشد اما اگر آن شخص خریدار فقیر باشد با خرید یک گاو، کل آن را برای خودش واجب گردانیده است پس شریک گردانیدن افراد دیگر جائز نمی باشد.^۲

فتاوای بزاریه حکم این مسئله را این گونه آورده است: اگر شخصی بعد از خرید یک گاو و یا شتر شش نفر دیگر را شریک نماید استحساناً جائز است به شرطی که برای هر نفر ۱/۷ (یک هفتم) قربانی برسد.^۳

۱- البحر العميق ج ۳/ص ۱۰

۲- هندیه ج ۵/ص ۳۰۴

۳- بزاریه ج ۳/ص ۲۹۰

بعضی از مسائل شراکت در شتر و گاو

فتاوی تاتارخانیه از فتاوی العتابیه نقل کرده است:

اگر پنج نفر شریک شوند (در یک شتر و یا گاو) بعد از شراکت چهار نفر از این پنج نفر شخص دیگری را در سهام خودشان شریک نمایند جایز است چون به هر نفر بیشتر از $\frac{1}{7}$ می رسد (در حالی که شرط جواز تنها $\frac{1}{7}$ می باشد).

و اگر سه نفر شراکتی خریده و یکی از آنها یک نفر دیگر را در سهم خودش شریک نماید یک سوم از آن حیوان را بین این دو نفر تقسیم کرده و قربت نیز جائز است.

اگر او را در $\frac{1}{7}$ کل حیوان نیز شریک گرداند جائز است بشرط اجازه و مجوز سایر شرکاء، اما اگر سایر شرکاء راضی نباشند سهم شخص تازه وارد تنها $\frac{1}{7}$ سهم شریک کننده می شود و این نیز جائز نیست، اگر به همراه شریک کننده تنها یک نفر از سایر شرکاء راضی باشد سهم تازه وارد تنها $\frac{1}{7}$ سهم آن دو نفر بوده و این نیز جائز نیست.^۱

مسئله: اگر پنج نفر شریک شده و یک راس گاو بخرند سپس یک نفر دیگر خواهان شریک شدن در آن گاو شود و چهار نفر از این پنج نفر

۱- تاتارخانیه ج ۱۷ / ص ۴۵۲

جواب مثبت داده و یک نفر جواب منفی بدهد ذبح آن از قربانی جائز است
اما اگر شرکاء شش نفر بوده و پنج نفر جواب مثبت داده و یک نفر جواب
منفی بدهد جائز نیست.^۱

توضیح: چون در مسئله اولی با وجود جواب منفی یک نفر باز سهم تازه
وارد با رضایت چهار نفر کمتر از $\frac{1}{7}$ نمی‌شود بلکه بیشتر هم می‌شود اما در
مسئله دومی با امتناع یک نفر از شش نفر سهم تازه وارد کمتر از $\frac{1}{7}$ می‌
شود و هرگاه سهم کمتر از $\frac{1}{7}$ شود قربانی جائز نیست.

آیا مساوی بودن سهام لازم است؟

شکی وجود ندارد که یک رأس گاو و یا شتر از کمتر از ۷ نفر صحیح
است مثلاً ۲ نفری و یا ۳ نفری و یا ۴ نفری و یا ۵ نفری و یا ۶ نفری در یک
شتر و یا یک گاو شریک باشند بدلیل اینکه هنگامیکه $\frac{1}{7}$ جائز باشد بیشتر
از $\frac{1}{7}$ بطريق اولی جائز است. فرقی ندارد سهام در مقدار مساوی باشند و یا
مختلف مثلاً به فردی نصف و به فرد دیگری $\frac{1}{3}$ و به فرد دیگر $\frac{1}{6}$ برسد
شرط آن که سهم هر فرد از $\frac{1}{7}$ کمتر نباشد.^۲

۱- تاتارخانیه ج ۱۷ ص ۴۵۴

۲- بداع الصنائع ج ۵ ص ۱۰۵

حکم سهم شدن از قربانی به اندازه پول پرداختی

در کتاب اصحی الزعفرانی آمده است:

۳ نفر در یک گاو شریک می‌شود بدین صورت: یک نفر ۴ دینار، نفر دوم ۳ دینار و نفر سوم ۱ دینار پرداخت نماید و با این پولها یک رأس گاو می‌خرند به این شرط که گوشت آن گاو به اندازه پول پرداختی شان تقسیم شود اگر این گاو را قربانی نمایند جائز نیست.

اما اگر گاو و یا شتر بین دو نفر ذبح شود حکم مشایخ در این مسئله مختلف است، بعضی گفته اند جائز نیست و بعضی گفته اند جائز است و با این حکم فقیه ابواللیث و صدر الشهید برهان الائمه حکم داده اند (یعنی جائز گفته اند) و همچنان گفته است فقیه الجرمینی و در فتاوی غیاثیه نیز مختار همین قول گفته است.

فقیه الجرمینی این طور توضیح داده است: ۳ نفر در یک رأس گاو شریک می‌شوند به این شرط که یک نفر ۳ دینار و نفر دوم ۲ دینار و نصف و نفر سوم یک دینار پرداخت نموده و با این پول گاوی را می‌خرند بدین شرط که گوشت گاو را به اندازه پول پرداختی بین خودشان تقسیم نمایند و این گاو را از قربانی ذبح نمایند قربانی جائز است چون به یک نفر ۳/۷ و

نصف $1/7$ و به نفر دومی $2/7$ و نصف $1/7$ و برای نفر سوم نیز $1/7$ گوشت
می‌رسد.^۱

توضیح: این مسئله نشان می‌دهد اگر سهم گوشت از $1/7$ کمتر نباشد
قربانی صحیح می‌باشد گرچه پول پرداختی از $1/7$ کمتر باشد اما اگر پول
پرداختی از $1/7$ کمتر بوده و گوشت را نیز به شرط و اندازه پول پرداختی
تقسیم نمایند قربانی صحیح نیست چون نباید هیچ یک از سهم کمتر از $1/7$
باشد.

آیا یک رأس گاو و یا شتر را دو نفر بطور مساوی می‌ توانند قربانی نمایند؟

نصف $1/7$ تابع $1/7$ می‌باشد پس گوشت محسوب نمی‌شود.^۲

توضیح: دو نفر ۱ رأس گاو و یا شتر را مشترکاً قربانی نمایند به هر نفر
 $3/7$ باضافه نصف می‌رسد و این نصف مشکلی ایجاد نمی‌کند و قربانی هر
دو نفر صحیح است.

۱ - تاتارخانیه ج ۴۵۳/۱۷

۲ - بزاریه ج ۳/ص ۲۹۰

یعنی جهت صحت قربانی کامل بودن یک سهم لازم نیست. بعد از اینکه از کل قربانی $\frac{1}{7}$ به یک شخص برسد و بعیر از $\frac{1}{7}$ سهمی اضافی مانند نصف سهم و یا بیشتر و یا کمتر برسد آن سهم و گوشت اضافه تابع $\frac{1}{7}$ بوده و قربانی آن شخص صحیح و جائز می‌باشد.

گوشت قربانی مشترک را چگونه تقسیم نماییم؟

گوشت قربانی مشترک را باید با وزن کردن گوشت، بین شرکاء تقسیم کرد و بطور تقریبی نمی‌توان تقسیم کرد مگر اینکه به سهم هر یک از شرکاء مقداری از کله پاچه و یا پاهای و یا پوست آن اضافه شود تقسیم تقریبی نیز جائز است.^۱

توضیح: مثلاً به یک نفر مقداری کله حیوان و به دیگری مقداری شکم و به دیگری پا برسد صحیح است، لازم نیست به همه اعضای از همه لوازم کله پاچه برسد.^۲

۱- مختصر الوقایه، کتاب الااضحیه

۲- شرح الیاس ج/۳ ص ۳۰۹

چرا تقسیم تقریبی شتر و یا گاو بین شرکاء جایز نیست؟

چون در تقسیم مجازفه یعنی تقریبی معنی تملیک وجود دارد و چون گوشت نیز از اموال ربوی است مانند سایر اموال ربوی تملیک در آن جایز نیست.^۱

اگر شرکاء راضی بوده و یکدیگر را حلال نمایند آیا تقسیم تقریبی جایز است؟

خیر جایز نیست چون اموال ربوی با تحلیل و راضی شدن حلال نمی شود و نیز این در معنی هبه مشاع بوده و هبه مشاع نیز در اموالی که قابل تقسیم است صحیح نیست.^۲

۱- بداع الصنایع ج / ۵ ص ۱۰۱

۲- بداع الصنایع ج / ۵ ص ۱۰۱

اگر شخصی شتری را جهت خودش و همسرش و فرزندان کبیرش خریداری نموده و قربانی نماید و گوشتش را تقسیم ننمایند

اگر شخصی برای خودش و همسرش و فرزندان کبیر خودش شتری خریداری نموده و بعد از ذبح تقسیم ننمایند آیا جائز است و یا خیر. ظاهر آن است که تقسیم شرط نیست چون مقصود از قربانی نمودن اراقه یعنی ریختن خون می باشد و آن نیز حاصل شده است و در فتاویٰ الخلاصه و فیض آمده که تقسیم کردن و یا تقسیم نکردن به اراده خودشان بستگی دارد مگر اینکه یکی از آنان فقیر و بقیه غنی باشند در این صورت برای فقیر گرفتن سهم خودش تعیین می شود جهت صدقه دادن آن.^۱

ذبح و قربانی کدام حیوانات افضل است؟

از همه حیوانات افضل و بهتر اول شتر سپس گاو، سپس گوسفند، سپس بزر می باشد.

۱- رد المحتار ج ۵ / ص ۲۰۲

اگر $\frac{1}{7}$ گاو و یک گوسفند در قیمت و گوشت مساوی باشند یک گوسفند از $\frac{1}{7}$ گاو افضل است، اما اگر تنها در قیمت مساوی باشند هر حیوانی که گوشتیش لذیذ باشد افضل است و اگر در قیمت و گوشت مساوی نباشند هر کدام که بیشتر است افضل است.^۱

مسئله: اگر گوشت گاونر و ماده مساوی و به یک ارزش باشند گاو ماده از گاونر افضل است چون گوشت گاو ماده لذیذتر است.^۲

مسئله: قوچ و میش اگر در قیمت و گوشت مساوی باشد قوچ افضل است اما اگر میش قیمتیش بیشتر و یا گوشتیش بیشتر باشد میش افضل است.^۳

مسئله: قربانی کردن حیوانی بزرگتر، چاق‌تر و از نظر ظاهری خوشگل‌تر مستحب است.^۴

۱- هندیه ج/۵، ۲۹۹، بازیه ج/۳، ص ۲۸۹

۲- هندیه ج/۵، ۲۹۹

۳- هندیه ج/۵، ۲۹۹

۴- هندیه ج/۵، ۳۰۰

آیا مرغ و یا خروس را می توان بجای گوسفند قربانی کرد؟

در روز قربانی شخصی که برایش قربانی واجب نیست اگر یک مرغ و یا یک خروس را ذبح نماید مکروه تحريم است بعلت تشابهت به اهل مجوس.^۱

بعضی از آفات و عیوبی که مانع جواز و صحت قربانی نمی شود

۱- گال (قُوٰتر) اگر حیوان چاق باشد، اما اگر لاغر باشد جائز نیست.^۲

۲- حیوانی که هنگام تولد شاخ ندارد.^۳

توضیح: اگر شاخ حیوان بریده شده و یا شکسته شود جائز است مگر اینکه بریدگی و یا شکستگی به محل دماغ حیوان رسیده باشد. دماغ محلی

۱- رد المحتار ج ۹/ ص ۵۲۱، هندیه ج ۵/ ص ۳۰۰، بزاریه ج ۳/ ص ۲۹۰

۲- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۸

۳- تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۲۶، هندیه ج ۵/ ص ۲۹۷، بزاریه ج ۳/ ص ۲۹۳

است در داخل شاخ و نوک استخوان و برنگ سفید بوده و همانند دو آرنج
و دو قوزک پا است.^۱

۳- کوچک بودن گوش.^۲

۴- حیوانی که گوشش از بالا به پایین سوراخ و یا دو پاره شده باشد و یا
بعارتی طولی بریده شده باشد.^۳

۵- دیوانه اگر چاق بوده و بتواند چرا کند.^۴

۶- حیوان لنگ اگر با ۳ پا راه رفته و پای چهارمتش را نیز بر زمین
نگذارد جائز نیست اما اگر پای چهارمش را بطور ضعیف بر زمین گذاشته و
با این وجود بطور تمايل راه برود جائز است.^۵

۷- حیوانی که سرفه می کند.^۶

۱- هندیه ج/۵ ص ۲۹۷، بزاریه ج/۳ ص ۲۹۳

۲- هندیه ج/۵ ص ۲۹۷

۳- هندیه ج/۵ ص ۲۹۸، بزاریه ج/۳ ص ۲۹۳

۴- تاتارخانیه ج/۱۷ ص ۴۲۶، هندیه ج/۵ ص ۲۹۸، بزاریه ج/۳ ص ۲۹۳

۵- تاتارخانیه ج/۱۷ ص ۴۲۶، بزاریه ج/۳ ص ۲۹۳

۶- هندیه ج/۵ ص ۲۹۷، بزاریه ج/۳ ص ۲۹۳

- ۸- حیوان مجبوب، حیوانی است که آلت تناسلی اش بریده شده باشد.^۱
- ۹- حیوان عاجز از ولادت و تولید مثل به جهت پیری.^۲
- ۱۰- حیوانی که دمش خیلی کوچک بوده و یا هنگام خلقت دُم ندارد.^۳
- ۱۱- کَّیِّ: حیوانی که داغ کرده شده باشد.^۴
- ۱۲- حیوانی که بدون علت و مرض شیرش نازل نشود.^۵
- ۱۳- حیوانی که دندان نداشته باشد اگر بتواند چرا نماید جائز و اگر نتواند چرا نماید جائز نیست.^۶
- ۱۴- حوالاء: حیوانی که چشمش لوچ باشد. بزبان ترکمنی قیtar.^۷
- ۱۵- حیوانی که پشمش تراشیده شده باشد.^۸
-
- ۱- تاتارخانیه ج ۱/۱۷، ص ۴۲۶، بزاریه ج ۳/ص ۲۹۳
- ۲- هندیه ج ۵/ص ۲۹۷، بزاریه ج ۳/ص ۲۹۳
- ۳- بزاریه ج ۳/ص ۲۹۳
- ۴- هندیه ج ۵/ص ۲۹۳، تاتارخانیه ج ۱/۱۷، ص ۴۲۹
- ۵- هندیه ج ۵/ص ۲۹۷
- ۶- هندیه ج ۵/ص ۲۹۸
- ۷- تاتارخانیه ج ۱/۱۷، ص ۴۲۷، هندیه ج ۵/ص ۲۹۸
- ۸- هندیه ج ۵/ص ۲۹۸

حیواناتی که قربانی کردن آنها جائز نیست

۱- حیوان دو چشم کور.^۱

۲- حیوان یک چشم کور.^۲

۳- حیوانی که نتواند به محل ذبح با پای خودش بیاید.^۳

۴- حیوانی که دو گوش و یا دم آن بریده شده باشد.^۴

۵- حیوانی که اصلاً (خلقة) و از هنگام تولد گوش نداشته باشد.^۵

۶- حیوانی که یک گوشش بطور کامل بریده شده باشد.^۶

۷- حیوانی که بینی اش بریده شده باشد.^۷

۱- تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۲۶، مبسوط السرخسی ج ۱۲/ ص ۲۰، هندیه ج ۵/ ص ۲۹۷

۲- تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۲۶، هندیه ج ۵/ ص ۲۹۷

۳- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۷

۴- تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۲۶، هندیه ج ۵/ ص ۲۹۷

۵- مبسوط السرخسی ج ۱۲/ ص ۲۲، هندیه ج ۵/ ص ۲۹۷

۶- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۷، تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۲۶

۷- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۸

۸- حیوانی که پستانش بریده شده باشد.^۱

۹- حیوانی که نمی‌تواند به بچه اش شیر بدهد.^۲

۱۰- حیوانی که زبان نداشته باشد در گوسفند جائز و در گاو جائز نیست.

اما حیوانی که زبانش بریده شده باشد در گاو جائز نیست اما در گوسفند به روایتی جائز و به روایتی غیر جائز است.^۳

۱۱- حیوانی که پستانش خشک شده باشد.^۴

۱۲- حیوان خیلی لاگر خواه هنگام خریدن خیلی لاگر باشد و یا بعد از خریدن خیلی لاگر شده باشد و خریدار (قربانی کننده) غنی باشد، اما اگر قربانی کننده فقیر باشد همان حیوان جائز است.^۵

۱۳- در گوسفند و بز اگر یکی از نوک پستانها خلفه وجود نداشته و یا به جهت آفتی از بین رفته باشد جائز نیست اما در شتر و گاو اگر یکی از نوک

۱- هندیه ج/۵/ص ۲۹۸

۲- هندیه ج/۵/ص ۲۹۸

۳- هندیه ج/۵/ص ۲۹۸

۴- هندیه ج/۵/ص ۲۹۸

۵- هندیه ج/۵/ص ۲۹۸

پستانها وجود نداشته باشد جائز و اگر دو تا از نوک پستانها وجود نداشته باشد جائز نیست.^۱

۱۴- حیوان خشی:^۲ (حیوانی که هم آلت تناسلی مذکور دارد هم آلت تناسلی موئث)

۱۵- شطور: از گوسفند به حیوانی گفته می‌شود که شیر تنها از یک پستانش نازل و از گاو و شتر به حیوانی گفته می‌شود که شیر از دو پستانش نازل شده و از سایر پستانها نازل نشود.^۳

مسئله: حیوانی که در محل ذبح مضطرب شده و پایش شکسته شود اگر در آن محل ذبح شود جائز است.^۴

و در ردالمحتار این طور آمده است: معیوب شدن حیوان به جهت اضطراب هنگام ذبح ضرر نمی‌رساند و جائز است.^۵

مسئله: هنگام خریدن حیوان هر دو چشم حیوان صحیح و سالم است اما بعد از خرید کور شود و یا گوش‌هایش بریده شود و یا دُمش بریده شود و

۱- هندیه ج/۵ ص ۲۹۹

۲- هندیه ج/۵ ص ۲۹۹

۳- تاتارخانیه ج/۱۷ ص ۴۳۱، هندیه ج/۵ ص ۲۹۹

۴- هندیه ج/۵ ص ۲۹۹

۵- ردالمحتار ج/۹ ص ۵۳۹

یا پایش بریده شده و نتواند به محل ذبح بیاید و قربانی کننده هم غنی باشد
قربانی حیوانات مذکور جائز نبوده و آن حیوان را تعویض نماید، اما اگر
قربانی کننده فقیر باشد تعویض حیوانات مذکور لازم نیست.^۱

۱۶- حیوانی که غیر از مردار چیز دیگری نمی خورد جائز نیست.^۲

اعمال هنگام ذبح

مستحب است که آلت ذبح بُرَنده باشد.^۳

مستحب است که بعد از ذبح منتظر باشد تا قربانی بطور کامل سرد شده
و علائم حیات از کل بدنش خارج شود.^۴

قبل از سرد شدن قربانی کنندن پوست قربانی مکروه است.^۵

۱- هندیه ج ۵ / ص ۲۹۹

۲- تاتارخانیه ج ۱۷ / ص ۴۲۹

۳- هندیه ج ۵ / ص ۳۰۰

۴- هندیه ج ۵ / ص ۳۰۰

۵- هندیه ج ۵ / ص ۳۰۰

افضل آن است که اگر قربانی کننده می تواند ذبح نماید ذبح قربانی بدست خودش باشد چون در اعمال قربت بهتر است که خودش متولی باشد و اگر خودش نمی تواند بطور احسن ذبح نماید از شخص دیگر کمک گرفته و یا ذبح را به شخص دیگری محول نماید اما بهتر است که خودش در محل ذبح حاضر و شاهد ذبح باشد.^۱

چون پیامبر اکرم صلی الله علیه و سلم به حضرت فاطمه رضی الله عنها فرموده است: «فُوْمَىٰ فَأَشَهَدِي أَضْعِحَّيَّكِ فَإِنَّهُ يَغْفِرُ لَكِ بَاوَّلَ قَطْرَةٍ مِّنْ دَمِهَا كُلُّ ذَنْبٍ».

يعنى: بلند شو و شاهد قربانی خود باش چون با اولین قطره خون قربانی همه گناهان تو بخشیده خواهد شد.^۲

و در کتاب مبسوط السرخسی جلد ۱۲ صفحه ۲۳ آمده است: ذبح بدست خود فرد افضل است و این نیز در صورتی است که فرد بطور احسن بتواند قربانی و ذبح نماید اما اگر از ذبح عاجز بوده و نمی تواند بطور احسن اعمال ذبح را انجام دهد بهتر آن است که جهت ذبح از دیگری کمک بگیرد و خودش شاهد ذبح قربانی باشد.

۱- هندیه ج ۵/ ص ۳۰۰

۲- مجمع الانہر ج ۳/ ص ۵۲۱

چون روایت شده که پیامبر اکرم صلی اللہ علیہ و سلم به حضرت فاطمه رضی اللہ عنہا فرموده است: بلند شو و شاهد قربانی خود باش چون با اولین قطره خون قربانی همه گناهان تو بخشیده می شود و بدان که گوشت و خون قربانی را در روز قیامت آورده و در میزان تو قرار داده (و میزان تو) هفتاد برابر سنگین می شود.

حضرت ابوسعید الخدری رضی اللہ عنہ فرمود: یا رسول اللہ آیا این خیر و فضائل خاص آل محمد علیہ الصلاۃ والسلام است و یا به عامه مسلمین تعلق می گیرد؟ آنحضرت صلی اللہ علیہ و سلم فرمودند: به آل محمد خاص و برای مسلمین عام است.^۱

اگر قصاب عمداً تسمیه را ترک کند

اگر قصاب بگوید که عمداً و قصداً تسمیه (بسم اللہ) را ترک کردم باید قیمت قربانی را برای مالک ضامن شود و مالک نیز با آن، حیوان دیگری خریده آن را ذبح نماید و خودش نمی تواند از گوشت آن بخورد.

۱- مبسوط السرخسی ج ۱۲ / ص ۲۳

اما اگر روزهای قربانی گذشته باشد باید مبلغ گرفته از قصاب را صدقه دهد.^۱

اگر قصاب و ذبح مجوسى و يا يهودى و يا نصرانى باشد حکم چیست؟

مسئله: اگر شخصی به یک مجوسى امر نماید که قربانی اش را ذبح نماید آن مجوسى نیز قربانی را ذبح نماید قربانی جائز نیست.

اما اگر به یک يهودى و يا نصرانى امر ذبح قربانی نماید جائز است چون يهودى و نصرانى (اهل کتاب) و اهل ذبح می باشند اما ذبح آنان مکروه است چون ذبح قربانی قربت بوده و عمل آنها قربت نیست.^۲

۱- بزاریه ج/۳ ص ۲۹۱

۲- مبسوط السرخسی ج/۱۲ ص ۲۳

اگر قصاب قربانی را از طرف خودش ذبح کند

اگر شخصی به یک ذابح و قصاب امر کند که قربانی من را ذبح کن اما ذابح بعد از ذبح بگوید که آن را از طرف خودم قربانی کردم قربانی از طرف امر کننده واقع می شود نه از طرف قصاب و ذابح.^۱

اگر غاصبی بعد از غصب، آن حیوان را از طرف مالک ذبح نماید

شخصی حیوانی را جهت قربانی بخرد بعد از آن غاصبی آن حیوان را از مالک غصب نموده سپس آن حیوان را از طرف مالک و به نیت قربانی ذبح نماید جائز بوده و نیازی به اجازه گرفتن از مالک نیست.^۲

۱- هندیه ج ۵/ ص ۳۰۰، بزاریه ج ۳/ ص ۲۹۲

۲- بزاریه ج ۳/ ص ۲۹۲

اگر وکیلی جهت خرید قربانی شخص دیگری را وکیل گرداند

فتاوی تاتارخانیه در جلد ۱۷ صفحه ۴۶۰ از کتاب فتاوی خانیه نقل کرد:

شخصی یک نفر را جهت خرید قربانی وکیل کند آن وکیل هم یک نفر دیگر را وکیل کند و وکیل دوم حیوانی را جهت قربانی بخرد جواز این عمل موقوف به اجازه موکل اول است اگر موکل اول جائز گرداند جائز و اگر جائز نگرداند جائز نیست.^۱

شخصی قربانی شخص دیگر را از طرف خودش ذبح نماید

شخصی قربانی شخص دیگری را از طرف خودش ذبح نماید اگر مالک قیمت قربانی را از ذابح بگیرد قربانی از طرف ذابح محسوب می شود.

نه از طرف مالک چون اراقة الدم یعنی ریختن خون قربانی در مالکیت ذابح بدهست آمده است، اما اگر مالک خود حیوان ذبح شده را تحويل

۱- تاتارخانیه ج ۱۷ / ص ۴۶۰

بگیرد قربانی از طرف مالک محسوب می شود چون مالک نیت قربانی
کرده بود و ذبح شخص دیگر نیز ضرر نمی رساند.^۱

كمک کننده به قصاب نیز تسمیه را بگوید

اگر مالک گوسفند هنگام ذبح جهت کمک به قصاب دست خود را
روی کارد بگذارد امام ابوبکر محمد بن الفضل می گوید: واجب است که
هر دو نفر تسمیه (بسم الله) را بگوید و اگر یکی از آن دو نفر (مالک و
قصاب) تسمیه را ترک نماید ذبح جائز نیست.^۲

اگر فقیری در روز اول ایام قربانی ذبح نماید سپس در آخر ایام قربانی غنی شود حکم چیست؟

اگر فقیری در اول وقت قربانی را ذبح نماید سپس اگر در آخر وقت
قربانی، سرمایه ائی در حد نصاب بدست آورده و غنی شود برایش واجب

۱- هندیه ج ۵/ ص ۳۰۲

۲- تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۴۹، هندیه ج ۵/ ص ۳۰۴

است که قربانی را اعاده نماید اما بعضی از مشایخ اعاده را لازم نمی‌دانند اما قول اول صحیح می‌باشد.^۱

اما نویسنده کتاب رد المحتار از قول بزاریه و سایرین آورده است که متأخرین گفته اند: اعاده لازم نیست.^۲

و نویسنده البحر العمیق می‌گوید: صحیح قول اول یعنی وجوب اعاده است چون وقتی که در آخر وقت غنی شود آخر وقت برای وجوب قربانی به او تعیین می‌شود و قربانی که در حالت فقر ذبح کرده نفل است پس جای واجب را نمی‌گیرد.^۳

حکم شخصی که با این که غنی است در روزهای قربانی ذبح نمی‌کند سپس بعد از گذشت ایام النحر فقیر می‌شود اگر شخصی در تمام اوقات و روزهای قربانی غنی بوده (و با این حال قربانی نماید) سپس فقیر شود قیمت گوسفندی که صلاحیت قربانی شدن را

۱- بدائع الصنائع ج ۵/ ص ۹۸، هندیه ج ۵/ ص ۲۹۳

۲- رد المحتار ج ۹/ ص ۵۲۵

۳- البحر العمیق ج ۳/ ص ۱۷۱

داشته باشد برایش واجب شده و هر وقت که آن قیمت را بدست آورد آن را صدقه دهد.^۱

توضیح: یعنی اگر شخصی با اینکه در روزهای قربانی غنی بوده قربانی نماید و بعد از گذشت ایام قربانی فقیر شود شرعاً برایش واجب است مبلغ یک گوسفندی را که صلاحیت قربانی کردن را داشته صدقه بدهد یعنی با فقیر شدن بعد از گذشت روزهای قربانی حکم شرعی از وی ساقط نمی‌شود و چون بعد از اتمام روزهای قربان زمان ذبح گذشته است باید یک گوسفند را صدقه بدهد.

اگر شخص غنی قبل از این که ذبح نماید در ایام النحر فوت نماید حکم‌ش چیست؟

اگر شخص غنی قبل از اینکه ذبح نماید در ایام النحر فوت نماید قربانی از او ساقط می‌شود و برایش وصیت کردن نیز لازم نیست.^۲

اما اگر بعد از ایام النحر بمیرد صدقه دادن گوسفند از او ساقط نشده و وصیت کردن نیز برایش لازم می‌شود.^۳

۱- البحر العميق ج/۳ ص ۱۷۱۱، هندیه ج/۵ ص ۲۹۳

۲- بدائع الصنائع ج/۵ ص ۹۸، هندیه ج/۵ ص ۲۹۳

۳- البحر العميق ج/۳ ص ۱۷۱۷، هندیه ج/۵ ص ۲۹۷

اگر اموال شخصی قبل از پایان یافتن ایام النحر از بین برود

اگر اموال شخصی قبل از پایان یافتن ایام النحر (روزهای قربانی) از بین برود و جوب قربانی ساقط می‌شود و اگر بعد از پایان یافتن ایام النحر از بین برود و جوب قربانی ساقط نمی‌شود چون بعد از پایان یافتن ایام النحر قربانی برایش واجب شده است (چون معتبر در و جوب قربانی آخر ایام النحر است) و باید این شخص با صدقه دادن خود قربانی و یا قیمت آن قضای آن را بعمل آورد.^۱

آیا عیب در حق غنی و فقیر فرق می‌کند

هر عیی که مانع قربانی می‌شود: در حق غنی خواه آن حیوان را در حالت معیوب خریداری کرده باشد و خواه در هنگام خرید سالم بوده و بعد

از خرید معیوب شده باشد با این عیب قربانی کردن این حیوان معیوب جائز نیست. اما در حق فقیر در هر حالت جائز است.^۱

توضیح: یعنی در حق فقیر فرقی ندارد که آن حیوان قبل از خرید معیوب باشد و یا بعد از خرید معیوب شده باشد قربانی کردن آن حیوان جائز است.

اگر حیوانی وحشی شده و فرار کند چکار باید کرد؟

مسئله: در فتاوی فضلی آمده است: اگر گوسفندی وحشت کرده و فرار نماید و صاحب آن گوسفند نیت قربانی کرده و با تیر آن حیوان را بزند از قربانی جائز است.^۲

اگر قربانی قبل از ذبح بمیرد

اگر حیوانی قبل از ذبح بمیرد شخص غنی باید حیوان دیگری را ذبح نماید اما برای شخص فقیر لازم نیست.^۳

۱- تاتارخانیه ج ۱۷ ص ۴۳۲.

۲- تاتارخانیه ج ۱۷ / ص ۴۵۸

۳- رد المحتار ج ۹ / ص ۵۳۹

اگر قربانی گم شود و یا به سرقت رود

اگر حیوان تهیه شده برای قربانی گم شود و یا به سرقت رود سپس آن شخص بجای آن حیوان گم شده و یا به سرقت رفته حیوان دیگری بخرد و بعد از خرید حیوانی دیگر، حیوان گم شده و یا به سرقت رفته در روزهای قربانی پیدا شود، شخص غنی یکی از حیوانات را ذبح نماید اما شخص فقیر هر دو را باید ذبح نماید.^۱

اما فتاوی تاتارخانیه حکم این مسئله را این طور آورده است: شخصی گوسفندی را خریداری و بجهت قربانی کردن آن حیوان را برای خودش واجب گرداند. اگر این حیوان گم شود سپس آن شخص حیوان دیگری را خریداری و آن حیوان را برای خودش واجب گرداند. بعد از مدتی حیوان گم شده پیدا شود فرموده است: اگر حیوان دومی را مستقلاب و دوباره برای خودش واجب گردانده باشد برایش واجب است که هر دو حیوان را قربانی و ذبح نماید اما اگر دومی را بجای اولی و بدل آن واجب گردانده باشد آن شخص مخیر است هر کدام از حیوان را که خواست ذبح نماید و فرقی بین غنی و فقیر ندارد.

و در فتاوی اهل سمرقند آمده است: اگر شخصی یک حیوان را جهت قربانی خریداری نماید سپس آن حیوان دزدیده شود و بجای آن حیوان

۱- هندیه ج ۵ / ص ۲۹۴، ردانلحتارج ۹ / ص ۵۳۹، مبسوط السرخسی ج ۱۲ / ص ۲۲

دیگری بخرد سپس حیوان گم شده پیدا شود برایش واجب است که هر دو حیوان را ذبح نماید و نیز در این کتاب آمده است: شخص فقیر حیوانی را جهت قربانی خرید نماید بعد از آن حیوان گم شود برایش واجب نیست که بجای حیوان گم شده حیوان دیگری بخرد اما اگر غنی باشد برایش خریدن حیوان دیگر برایش لازم است.^۱

چه نوع قربانی بر فقیر واجب و بر غنی واجب نیست

اگر فقیری گوسفندی را به نیت قربانی خریداری نماید قربانی بر آن فقیر واجب می شود اما اگر خریدار غنی باشد با خرید گوسفند برایش قربانی واجب نمی شود.^۲

توضیح: قبل از خریدن گوسفند به نیت قربانی، ذبح قربانی به فقیر واجب نیست اما اگر فقیری گوسفندی را با نیت قربانی خریداری نماید، نفس عمل خرید از طرف فقیر به نیت قربانی، برایش ذبح قربانی را واجب می گرداند، اما غنی قبل از خرید به جهت دارا بودن حد نصاب برایش ذبح قربانی واجب است پس با خریداری نمودن گوسفند برایش واجب نمی شود.

۱- تاتارخانیه ج ۱۷ / ص ۴۱۳

۲- هندیه ج ۵ / ص ۲۹۱

مسئله: اگر شخصی صاحب گوسفندی باشد و آن را نیت نماید که قربانی خواهد نمود و یا اگر شخصی گوسفندی را خریداری نماید و هنگام خرید نیت قربانی ننماید پس از خرید نیت قربانی ننماید بر آن شخص چیزی واجب نمی شود و غنی و فقیر در این حکم مساوی است.^۱

آیا بر مرد قربانی کردن از طرف زن و فرزندان واجب است؟

قربانی کردن از طرف فرزندان کبیر و زنش بر مرد واجب نیست مگر به اذن و اجازه آنها. در حق فرزند صغیر از طرف ابوحنیفه دو روایت وجود دارد که در ظاهر روایت ذبح مستحب بوده و واجب نیست. اما صدقه فطر واجب است، اما در روایت حسن از ابوحنیفه آمده است که بر مرد واجب است که از اولاد صغیر و فرزند فرزندی که پدر ندارد یعنی نوه خودش قربانی نماید، اما فتوی بر ظاهر روایت است.^۲

۱- هندیه ج/۵ ص ۲۹۲

۲- هندیه ج/۵ ص ۲۹۳

در فتاویٰ تاتارخانیه آمده است: برای مرد لازم نیست که از طرف اولاد
کبیر و زنش قربانی ذبح نماید مگر به اجازه آنها و از ابویوسف رحمه الله
روایت شده که استحساناً^۱ بغیر امر آنها نیز جائز است.^۲

و در البحر العمیق آمده است: برای مرد واجب نیست که از طرف عبد و
فرزند کبیر خود قربانی نماید.^۳

آیا از مال صبی قربانی کردن واجب است؟

مبسوط سرخسی حکم این مسئله را این طور توضیح داده است:

بعضی از مشایخ رحمهم الله تعالیٰ گفته اند: در نزد ابوحنیفه رحمه الله
تعالیٰ برای پدر و یا وصی لازم است که از مال خود صبی قربانی ذبح نماید.

جهت قیاس به صدقه فطر

اما اصح آن است که قربانی از مال صبی واجب نیست چون اگر مقصود
اتلاف مال باشد پدر و یا وصی حق اتلاف مال فرزند را ندارد همانند آزاد
کردن بنده و اگر مقصود صدقه دادن گوشت قربانی بعد از ذبح و ریخته

۱- تاتارخانیه ج ۱۷/ ص ۴۰۵

۲- البحر العمیق ج ۳/ ص ۱۷۰۸

شدن خون قربانی باشد آن نیز نفل و تطوع بوده و واجب نیست و در ضمن مال صبی صدقه تطوع و نفل را تحمل نمی کند.^۱

نویسنده البحر العمیق نیز از کتاب الکافی آورده است: «الاَصْحَاحُ اَنَّهُ لَا يِجِبُ ذَلِكَ وَ لَيْسَ لِلأَبِ اَنْ يَفْعَلَهُ مِنْ مَالِهِ: اَىٰ مِنْ مَالِ الصَّغِيرِ».^۲

یعنی اصح این است که این عمل یعنی ذبح قربانی واجب نیست و برای پدر ذبح قربانی از مال خود صغیر لازم نیست.

و در کتاب خلاصه الفتاوی جلد ۴ صفحه ۳۲۲ آمده است: «وَالاَصْحَاحُ اَنَّهُ لَيْسَ ذَلِكَ وَ لِهَذَا لَا يَمْلِكُ عَتْقَ عَبْدِهِ وَهِبَةَ مَالِهِ وَالْقَاضِي فِي مَالِ الصَّغِيرِ عَلَىٰ هَذَا وَالْمَجْنُونُ كَالصَّبِيِّ».

یعنی اصح آن است که ولی نمی تواند از مال صغیر قربانی نماید و به این خاطر حق آزاد کردن و هبه مال صغیر را ندارد و قاضی نیز در حق مال صغیر مانند این است (یعنی مانند ولی است) و حکم مجنون نیز مانند حکم صبی می باشد.

۱ - مبوسط السرخسی ج ۱۲ / ص ۱۶

۲ - البحر العمیق ج ۳ / ص ۱۷۰۸

آیا برای پدر واجب است که از مال خودش و از طرف

فرزندهٔ قربانی نماید؟

برای مرد واجب نیست که از طرف بندهٔ خودش و یا از طرف فرزند

بالغش قربانی نماید

اما در وجوب قربانی از اموال خودش، از طرف فرزند صغیرش دو

روایت وجود دارد و قدوری نیز همینطور گفته است. (وَ

اما عبارت مختصر الطحاوی دال بر وجوب است چون می‌گوید: «وَ

يَجِبُ عَلَى الرَّجُلِ أَنْ يَصَحَّى عَنْ آوَلَادِهِ الصَّغَارِ»

يعني برای مرد واجب است که از طرف اولاد صغیر خودش قربانی

نماید.

دلیل روایت وجوب: فرزند مرد جزئی از خود مرد است پس اگر برای خود مرد قربانی واجب باشد از طرف فرزندش نیز قربانی کردن واجب می‌شود و به این دلیل ادای صدقهٔ فطر از طرف فرزند صغیر برای مرد واجب می‌شود و نیز مرد بر فرزند صغیر خود ولایت کامله دارد پس مانند واجب بودن ادای صدقهٔ فطر از طرف فرزند صغیر، قربانی کردن نیز واجب می‌شود بر خلاف فرزند کبیر.

دلیل روایت ظاهر (یعنی عدم وجوب): اصل این است که بر علیه هیچ انسانی به خاطر شخص دیگری چیزی واجب نمی‌شود خصوصاً در اعمال قربت، چون خداوند متعال در سوره النجم آیه ۳۹ فرموده است: «وَ أَن لَّيْسَ لِإِنْسَانٍ إِلَّا مَا سَعَى» یعنی برای انسان پاداش و بهره ائی نیست جز آنچه خود کرده است. و نیز در سوره بقره آیه ۲۸۶ فرموده است «لَهَا مَا كَسَبَتْ» یعنی انسان هر کار نیکی که انجام دهد برای خود انجام داده است.

و بدین جهت برای مرد قربانی کردن از طرف بنده و فرزند کیرش واجب نیست لکن صدقه فطر و جوب آن با نص ثابت شده است پس قربانی بر عمومیت خودش که عدم وجوب است باقی می‌ماند.^۱

ذبح و قربانی از طرف بستگان

اگر شخصی شتری را از طرف خودش و عروسش و فرزندانش قربانی نماید در ظاهر روایت در این مورد حکمی نیامده است و امام حسن بن زیاد در کتاب الااضحیه گفته است در قول ابوحنیفه و ابویوسف رحمهمالله تعالی اگر فرزندانش کوچک و صغیر باشند هم از طرف خودش و هم از طرف سایرین جائز است اما اگر فرزندانش بزرگ و کبیر باشند اگر به اذن و

۱- البحر العميق ج ۳ / ص ۱۷۰۸

دستور آنها انجام داده باشد در قول ابوحنیفه و ابویوسف رحمة الله تعالى
جائز است اما اگر بدون اذن و دستور همه آنها و یا بعضی از آنها انجام داده
باشد در حکم همه آنها (یعنی علماء) قربانی نه از طرف خودش جائز است و
نه از طرف سایرین، چون سهم کسی که دستور و اذن نداده لحم و گوشت
محسوب می‌شود و وقتی که یک سهم لحم و گوشت محسوب شود همه
سهام لحم و گوشت محسوب می‌شود.^۱ (در حالی که همه سهام باید در
قربانی قربت محسوب شوند)

یکی از شرایط صحت قربانی اذن صاحب آن است

یکی از شرایط صحت قربانی اگر ذابح غیر از صاحب آن باشد اذن
صاحب آن صراحتاً و یا دلالة می‌باشد، اگر اذن صاحب نباشد ذبح جائز
نیست چون اصل در اعمال انسان این است که آن عمل از عامل واقع می-
شود به شرطی از غیر عامل واقع می‌شود که از غیر عامل اذن و امر باشد اگر
اذن و امر نباشد از غیر واقع نمی‌شود.

مثالاً اگر شخصی گوسفند فردی را غصب نموده و از طرف صاحب آن
بدون اذن و اجازه او ذبح نماید جائز نیست.

توضیح: یعنی گوسفندی که جهت قربانی خریداری نشده باشد اما حکم گوسفندی که صاحب آن جهت قربانی خریداری کرده و غاصب آن را از طرف مالک ذبح نماید قبل گفته شد.

مسئله: اگر شخصی گوسفندی را جهت قربانی خریداری نموده، و در ایام النحر گوسفند را روی زمین خوابانده و پاهای گوسفند را بینند سپس شخص دیگری (بدون اذن صریح) آن را ذبح نماید استحساناً جهت وجود اذن دلالتاً جائز می‌باشد.^۱

آیا هنگام ذبح حیوان خریداری شده برای قربانی نیت لازم است؟

مسئله: حیوان خریداری شده برای قربانی اگر بدون نیت ذبح شود جائز است بدلیل اکتفا به نیتی که هنگام خرید وجود دارد.^۲

۱- بدائع الصنائع ج/۵ ص/۱۰۸

۲- بزاریه ج/۳ ص/۲۹۳، هندیه ج/۵ ص/۲۹۴

اگر از حیوان جنین خارج شود

فقیری گوسفندی را جهت قربانی خریده باشد و آن گوسفند در ایام النحر بمیرد و از حیوان مرده جنین خارج شود، استحساناً جنین را صدقه دهد.^۱

آیا صدقه دادن قیمت و یا خود گوسفند زنده در حکم قربانی میشود؟

هیچ چیزی جایگزین ذبح قربانی نیست مثلاً اگر شخصی گوسفند زنده و یا قیمت آن را در ایام النحر صدقه دهد از قربانی آن شخص محسوب نشده و جائز نیست چون وجوب به ریخته شدن خون تعلق می‌گیرد.^۲

و در کتاب هندیه آمده است: اگر شخصی گوسفند زنده و یا قیمت آن را صدقه دهد از قربانی محسوب نشده و جائز نیست.^۳

۱- هندیه ج ۵/ ص ۳۰۷

۲- بدائع الصنائع ج ۵/ ص ۹۹

۳- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۲

اگر حیوان خریداری شده برای قربانی معیوب شود

اگر شخصی حیوان سالمی را جهت قربانی بخرد سپس عیی که مانع قربانی است برای حیوان اتفاق افتاد آن شخص اگر غنی باشد باید آن حیوان را تعویض نموده و بجایش حیوان دیگری بخرد اما اگر فقیر باشد همان حیوان خریداری شده گرچه عیب هم پیدا کند جائز است.^۱

مسئله: اگر حیوان خریداری شده وقت خرید عیب دار باشد از فقیر جائز و از غنی جائز نمی باشد.^۲

مسئله: اگر شخصی که قربانی را برای خود با نذر کردن واجب گردانید، حیوان سالمی را جهت قربانی بخرد سپس بعد از خرید آن حیوان عیب پیدا کند با قربانی کردن حیوان عیب دار برای الذمه نشده و حکم وجوه از آن شخص ساقط نمی شود چون با نذر کردن همانند شخص غنی می شود.^۳

۱- رد المحتار ج ۹ ص ۵۳۹

۲- رد المحتار ج ۹ ص ۵۳۹

۳- رد المحتار ج ۹ / ص ۵۳۹

اگر بعد از خواباندن گوسفند روی زمین جهت قربانی،

کارد از دستش افتاده و چشم قربانی را معیوب گرداند

اگر بعد از خواباندن گوسفند روی زمین کارد از دستش افتاده و به چشم قربانی اصابت نماید به خاطر دفع حرج این عفو بوده و ایرادی ندارد و نیز چون ذبح کننده به خاطر تقرب گوسفند را روی زمین خوابانده و دست و پایش را بسته است در این حالت تلف شدن جزئی از گوسفند از عمل تقرب محسوب می‌شود اما اگر این اتفاق قبل از اضجاع یعنی قبل از خواباندن گوسفند روی زمین باشد جائز نیست.

اما از امام ابویوسف رحمه الله روایت شده که اگر این اتفاق در روز قربانی اتفاق بیافتد سپس آن را بعد از یک روز و یا دو روز (یعنی روزهای یازدهم ودوازدهم) قربانی نماید جائز است چون زمان اتلاف قربانی به جهت تقرب فرا رسیده است پس تلف شدن جزئی از آن حیوان در این زمان مانع جواز نیست.^۱

متفرقات

اگر شخصی با نذر نمودن (چه فقیر باشد و یا غنی) برای خود ذبح قربانی را واجب گرداند و یا فقیری با خریدن حیوانی مانند گوسفند قربانی را برای خودش واجب گردانیده و در روزهای قربانی ذبح نماید و روزهای قربانی به اتمام برسد باید گوسفند زنده را صدقه دهد.

اما اگر قربانی را بدون اینکه به خودش واجب نماید بلکه با غنی بودن واجب شده باشد باید قیمت یک گوسفند را صدقه دهد خواه گوسفند را قبلًا خریده باشد، خواه نخریده باشد چون به یک شخص غنی به جهت غنی بودنش قربانی واجب می‌شود اما برای فقیر به نیت قربانی خریدن حیوان قربانی برایش واجب می‌شود به جهت خارج شدن از عهده، مانند نماز جمعه: اگر در روز جمعه نماز جمعه را نخواند بعد از فوت وقت جمعه به جای نماز جمعه، نماز ظهر قضا می‌شود.^۱

۱- هندیه ج ۵/ ص ۲۹۶، هدایه شریفه ج ۲/ ص ۴۴۵-۴۴۴

حکم شخص غنی که گوسفندی را خریده باشد اما قبل

از پایان ایام النحر فقیر شود

شخص غنی گوسفندی را در اولین روز ایام النحر بخرد و قبل از اینکه آن را ذبح نماید و قبل از اتمام روزهای قربانی فقیر شود و یا اموال خود را انفاق کرده و از حد نصاب کم نماید قربانی از آن شخص ساقط می‌شود.

اما اگر بعد از ایام النحر فقیر شود قربانی از آن شخص ساقط نشده و باید خود گوسفند زنده و یا قیمت آن را صدقه دهد.^۱

چون معتبر در فقیر و غنی بودن و یا ولادت و مرگ آخر ایام النحر (روزهای قربانی) می‌باشد.^۲

حکم قربانی غصبی

اگر شخصی گوسفندی را غصب کرده و قربانی نماید جائز نیست. و صاحب آن گوسفند مختار است گوسفند ناقص را تحويل گرفته و غاصب را در نقصان گوسفند ضامن گرداند و یا قیمت گوسفند زنده را از غاصب

۱- خانیه ج ۳ ص ۳۴۶

۲- رد المحتار ج ۹ ص ۵۲۹

بگیرد در این صورت گوسفند از زمان غصب ملک غاصب محسوب شده و استحساناً قربانی غاصب جائز می‌شود.^۱

قربانی با حیوانات زیر بعد از ضمانت قیمت آن به صاحبش جائز است (یعنی قربانی با حیوانات دزدی، غصب شده، و یا با معامله فاسد خریداری شده)

- ۱- گوسفند غصب شده.
- ۲- گوسفند دزدیده شده.
- ۳- گوسفند غصب شده از فرزندان صغیر و کبیر خودش.
- ۴- گوسفندی که با معامله فاسد خریداری شده است.
- ۵- گوسفند غصب شده از بنده ماذون خودش که غرق در بدھی است.^۲

۱- هندیه ج ۵ ص ۳۰۳

۲- بزاریه ج ۳ / ص ۳۹۱

قربانی با حیوانات زیر جائز نیست (یعنی قربانی با

حیوانات امانتی، عاریتی، رهنی و وکالتی)

توضیح: در حیوانات زیر اگر ذبح کننده قیمت آنها را به صاحبش ضامن شده و پرداخت هم نماید جائز نیست

قربانی با گوسفند و یا سایر حیواناتی که به عنوان امانت و یا عاریه و یا تجارت به او واگذار شده و یا به عنوان رهن نگهداری می‌کند و یا با حیوانی که به خرید و یا نگهداری آن وکیل شده است.^۱

حکم حیوانی که بعد از ذبح، شخصی دیگر مدعی آن شود

اگر شخصی گوسفندی را خریداری نموده و قربانی نماید سپس بعد از قربانی شخص دیگری ادعا نماید که آن گوسفند مال من است، اگر معامله را به رسمیت بشناسد جائز است و اگر معامله را به رسمیت نشناخته و گوسفند را مسترد نماید قربانی جائز نیست.^۲

۱- بزاریه ج ۳ / ص ۲۹۱، هندیه ج ۵ / ص ۳۰۳

۲- هندیه ج ۵ / ص ۳۰۳

اشتباه ۳ نفر در شناختن گوسفندها یشان

اگر ۳ نفر رأس گوسفند خریداری نمایند سپس در شناختن گوسفندها هنگام ذبح دچار مشکل شوند امام ابویکر بن الفضل می‌گوید: بهتر آن است هر نفر سایرین را هنگام ذبح و کیل خود بگرداند در این صورت اگر گوسفند خودش را ذبح نماید جائز و اگر گوسفند سایرین را ذبح نماید این ذبح نیز به امراو صورت گرفته و جائز می‌باشد.^۱

اگر ۲ نفر مدعی یک راس گوسفند شوند

اگر ۲ نفر راس گوسفند را به یک محل نگه داری داخل نموده سپس آن دو نفر بر سر یک گوسفند دعوی نمایند آن گوسفند مورد اختلاف و دعوی مال آن ۲ نفر شده و گوسفند دیگر نیز به علت اینکه کسی مدعی آن نیست باید به بیت المال تحويل داده شود.^۲

۱- هندیه ج ۵/ ص ۳۰۳

۲- بزاریه ج ۳/ ص ۲۹۰

اگر یک گوسفند از گوسفندان ۴ نفر بمیرد

اگر ۴ نفر هر کدام یک گوسفند را خریداری نموده و با هم در یک محل نگه داری نمایند اگر یکی از گوسفندان بمیرد و صاحب آن معلوم نشود، همه گوسفندان باقی مانده را فروخته و با پول های به دست آمده ۴ راس گوسفند بخرند، برای هر نفر یک رأس گوسفند سپس هر چهار نفر یکدیگر را در ذبح گوسفند و کیل گردانیده و یکدیگر را حلال کنند در این صورت قربانی همه آنها جائز است.^۱

حکم دو نفری که اشتباهًا قربانی یکدیگر را ذبح نمایند

اگر دو نفر اشتباه کرده و قربانی یکدیگر را ذبح نمایند قربانی هر دو نفر صحیح بوده و گرفتن غرامت نیز از یکدیگر استحساناً لازم نیست و هر نفر قربانی خودش را از طرف مقابل می‌گیرد، اگر بعد از خوردن مقداری از قربانی مسئله را بفهمند هر نفر یکدیگر را حلال بگرداند جائز می باشد اما اگر حلال نگردانیده و مدعی شوند هر نفر قیمت گوسفند طرف مقابل را پرداخت نموده سپس آن قیمت را اگر ایام النحر گذشته باشد صدقه دهد.^۲

۱- هندیه ج ۵/ ص ۳۰۲

۲- هندیه ج ۵/ ص ۳۰۲

حکم شیر و پوست حیوان تهیه شده برای قربانی

دوشیدن شیر حیوان آماده شده برای قربانی مکروه است همچنان که استفاده کردن از پشم آن مکروه است، چون شیر از جسم و خود حیوان است و آن شخص آن حیوان را برای قربت آماده کرده است، پس هیچ یک از اعضای آن حیوان را قبل از قربت نمی توان استفاده کرد.^۱

اگر ایام قربانی نزدیک باشد باید با پاشیدن آب سرد و غیره علاج نموده و از نازل شدن شیر جلوگیری کرد اما اگر ایام قربانی نزدیک نباشد باید شیر را دوشیده، سپس شیر دوشیده شده را صدقه داد.^۲

و اگر شیر را بنوشد برایش لازم است که همانند شیر نوشیده شده صدقه دهد چون شیر مثلی است و اگر قیمت آن را صدقه دهد جائز است چون قیمت قائم مقام عین میشود و جواب در مورد پشم نیز مانند این است.^۳

۱- کفایه علی الهدایه ج/۸ ص/۴۳۸

۲- کفایه علی الهدایه ج/۸ ص/۴۳۸، بزاریه ج/۳ ص/۲۹۴

۳- البحر العميق ج/۳ ص/۱۷۴۱

آیا اجرت قصاب را می توان از خود قربانی داد؟

اجرت قصاب را نمی توان از خود قربانی داد مثلاً بعنوان اجرت نمی توان
مقداری گوشت و یا پوست آن را به قصاب داد.^۱

چون پیامبر علیه الصلاة والسلام فرموده است: «مَنْ بَاعَ جُلْدًا أَضْحِيَّهُ فَلَا
أَضْحِيَّ لَهُ».^۲

يعنى هر کس پوست قربانی را بفروشد همانند آن است که قربانی نکرده
است، پس دادن پوست نیز بعنوان اجرت همانند فروش آن می باشد.

حکم گوشت قربانی

قربانی کننده می تواند از گوشت قربانی خودش بخورد و به دیگران نیز
اطعام دهد چه غنی باشد و یا فقیر.

مستحب آن است: قسمتی که از قربانی صدقه می دهد کمتر از $\frac{1}{3}$
نباشد.

۱- تاتارخانیه ج ۱۷ / ص ۴۴۲، کفایه علی الهدایه ج ۸ / ص ۴۲۹

۲- رد المحتار ج ۹ / ص ۵۴۴

اما به جهت توسعه به زن و فرزندانش می تواند این مستحب را انجام نداده و برای زن و فرزندانش نگاه دارد.^۱

حکم پوست قربانی

از پوست قربانی به سه روش می توان استفاده کرد:

۱- خود پوست را صدقه دهد.

۲- می توان از پوست قربانی یک آلت درست کرد که بتوان از آن در خانه استفاده کرد مانند: آگ و یا گونی.

۳- پوست را با چیزی که می شود در خانه استفاده کرد تبدیل و عوض کرد مانند دیگ و ظروف آشپزخانه.

توضیح: اگر پوست را با چیزی که بعد از استهلاک می توان استفاده کرد معاوضه و تبدیل نماید جائز نیست مانند: نمک و گوشت.^۲

۱- مجمع الانهر ج ۲/ ص ۵۲۱

۲- مجمع الانهر ج ۲ ص ۵۲۱، شرح الیاس ج ۳ ص ۳۱۷

حکم فروش پوست قربانی

فروش پوست قربانی مکروه است.

اگر شخصی پوست قربانی را بفروشد عملی مکروه را انجام داده است و
واجب است که آن شخص پول پوست فروخته شده را صدقه دهد.^۱

۱- مجمع الانہر ج ۲ ص ۵۲۱، شرح الیاس ج ۳ ص ۳۱۷

منابع و مأخذ

- ١- فتاوى خانية- حسن بن منصور الاوزجندى / متوفى ٢٩٥ / هامش الفتاوى الهندية / بيروت، دار احياء التراث العربي
- ٢- فتاوى بزاريه - محمد بن محمد بن شهاب المعروف بان البرازالكردى المتوفى ٨٢٧ / هامش الفتاوى الهندية / بيروت دار احياء التراث العربي
- ٣- الفتوى التتارخانية/فريد الدين عالم بن العلاء / متوفى ٧٨٦ / باكستان، مكتبه حنفيه ٢٣ جلدی
- ٤- الفتوى الهندية- مولانا الشيخ نظام / متوفى ٢٩٥ / بيروت دار احياء التراث العربي ٦ جلدی
- ٥- حاشيه ردامتحار- محمد امين الشهير بابن عابدين / بيروت
- ٦- حاشيه ردامتحار - محمد امين الشهير بان عابدين / باكستان، مكتبه رشيدية ١٢ جلدی
- ٧- البحر العميق- بن الضياء المكي المتوفى ٨٥٤ / بيروت ، موسسه الريان
- ٨- بدائع الصنائع/ الكاسانى متوفى ٥٨٧ / بيروت دار الفكر
- ٩- المبسوط السرخسى/ السرخسى الحنفى متوفى ٤٩٠ / باكستان، مكتبه رشيدية
- ١٠- مجمع الانهر / داماد افندي / بيروت، دار احياء التراث العربي ٢ جلدی
- ١١- الهدایه الشریفہ - علی مرغینانی / باكستان، مکتبہ حقانیہ
- ١٢- کفایہ علی الہدایہ / بيروت، دار احياء التراث العربي

- ۱۳- خلاصه الفتاوی - طاهر بن عبدالرشید البخاری / پاکستان، مکتبہ رشیدیہ، ۴ جلد در ۲ مجلد
- ۱۴- شرح الیاس - مولوی محمود بن الیاس / پاکستان، نورانی کتب خانہ
- ۱۵- مختصر الوقایہ - عبیدالله بن مسعود / چاپ ایران، تهران
- ۱۶- نزهه المجالس - عبدالرحمن بن عبدالسلام / بیروت، دارالجیل، ۲ جلدی در یک مجلد
- ۱۷- دره الناصحین - عثمان بن حسن / بیروت، دارالفکر
- ۱۸- فتح القدیر - کمال الدین محمد بن عبدالواحد / بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۹ جلدی

استان گلستان: ترکمن صحراء حوزه علمیه عرفانی عرفان آباد

۲۷ ربیع الاول ۱۴۳۹ هجری قمری / ۲۵ فروردین ۱۳۹۷ هجری شمسی